

גליזון
באר
הכהנה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

ויגש

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

פרשת ויגש

- א אין ייאוש - הזוכר תמיד כי ה' אחד הוא אביו שבשמים אינו מתייאש לעולם
- ב במראות הלילה - אף הצרה טובה היא ואינה נראית כ'צרה' אלא לשעה
- ג לחם לפי הטף - פרנסתו לפי מה שעניו תלויות השמימה
- ה ויגש אליו - התפילה מתוך התעוררות הלב וקרבת אלוקים
- ז פרצות במקדש - ענין מורא מקדש והזהירות שלא לשוב בעת התפילה
- יב אעלך גם עלה - כל העליות ברוחניות ובגשמיות באים לאדם מתוך התנכרות על נסיון
- יג ואל יחר אפך בעבדך - עיקר גדולתו של אדם כשהוא מושל ברוחו שלא לבעוס
- טו ימי שני חיי - למנין ימיו ושנותיו ייחשב רק הזמן שניצל לתורה תפילה ומעש"מ
- טו צום העשירי - התעוררות לקראת צום עשרה בטבת

ויגש

מונחת על צווארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים' (ברכות י.). **אבי אבא** היינו יהודה וממנו קיבל שלא לייאש עצמו מן הרחמים לעולם אפילו כשחרב חדה מונחת על צווארו (כי חרב חדה זו מאבדתו רק מעולם הזה, ואילו יהודה עמד להיאבד משני עולמות בזה ובבא). ולדין נמי ייאמר, לכל יהודי באיזה מצב שימצא את עצמו ירים שני ידיו אל ה' ויזעק אינני מתייאש... כי יש תקווה לאחריתי.

מה יעשה אדם וינצל מהייאוש הנורא המכלה כל חלקה טובה בעם בני ישראל, ירבה באמונה ובבטחון ויתיישב בדעתו כי הוא וכל מצבו גם כל עתידו הכל ממילא תלוי בידי ה' הטוב ומיטיב לכל, והוא המחליט עבורו מה יעלה בסופו והאדם אינו 'מאן דאמר' להתייאש... וכך רמז הגה"ק המהרי"ץ דושינסקיא זי"ע משם הצדיק רבי משה'לע בעל תשובה זצ"ל (דבר התאחדות

אין ייאוש - הזוכר תמיד כי ה' אחד הוא אביו שבשמים אינו מתייאש לעולם

בפרשתן (מד יח) 'ויגש אליו יהודה', כאן למדנו פרק בהלכות התקווה בה' וההרחקה מן הייאוש כמפתחוי קשת. וכך היה אומר הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע (ויגש תרפ"ד) משם אביו הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (בית ישראל' וישב תשי"ח ועוד) שהנה יהודה 'ערב את הנער' והתחייב בפני אביו יעקב אבינו 'מידי תבקשנו אם לא הביאותיו אליך... וחטאתי לך כל הימים' (מקץ מג ט), וכאן אירע מקרה נורא, כי שליטו של מצרים שם ידיו על בנימין והוא (יהודה) אכן עומד לאבד את שני העולמות... מה יהיה בסופו... אך יהודה לא נתייאש אלא 'ויגש אליו יהודה' לעשות ככל אשר לאל ידו, להציל את מה שניתן להציל. והיינו דברי בן בנו חזקיהו מלך יהודה לישעיהו הנביא 'כך מקובלני מבית אבי אבא, אפילו חרב חדה

א. בימים שלאחר ה'מלחמה' (מלחמת העולם השנייה) פגש הגאון ה'חזון איש' זי"ע את הגאון רבי יעקב קמנצקי זצ"ל, והבחין בו שפניו נפולות על האבידה הגדולה שאיבד העם את רוב בניינו ומניינו, כדי לחזק את רוחו פתח ה'חזון איש' וסיפר לו על דין-תורה שהתקיים בעיר מולדתו קובנא.

בין תושבי העיר היה יהודי שלפרנסתו היה לווה כסף מאוהביו וידידיו, את המעות לקח עמו אל היריד לקנות בהם סחורה, והיה מוכר את הסחורה בעירו, וכך היה מרוויח את מטה לחמו בצמצום. פעם אחת לא היהודי בקו הבריאות, על כן שלח את בני ביתו הרבנית לעשות כמעשיו, ואכן, היא לוותה מעות והחישה פעמיה לעבר היריד, אלא שבדרך ליריד אבדה את צרור הכסף, בצר לה הפכה את השוק ושאלה את כל הבאים שמא נזדמן להם לראות את צרור הכסף... עד שאחד מן השוק ענה לה שהוא מצא את הכסף, אבל אין בדעתו להחזיר המעות כי 'המוצא מעות מפוזרים הרי אלו שלו' (שו"ע חו"מ רסב הביא), והרי הוא כ'אנוס' מכיוון שהוא 'נצרך' מאד לאלו המעות, ע"כ יתנהג בזו הפעם כפי שורת הדין.

האשה לא ידעה את נפשה מרוב צער והזמינה את האיש להתדיין בפני המרא דאתרא הגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל, ביום הדין סיפרה האשה בדמעות שליש שבדרך ליריד אבדה את צרור הכסף, לעומתה הודה הבעל-דין שמצא את כספה, אך לא יחזיר לה את המעות כיון שמצד ההלכה הרי אלו שלו. הקשיב הרב לטענותיהם, ויצא ה'פסק' שעליו להחזיר לה אבידתה, כי אף אם אמת ש'הרי אלו שלו' מחמת ייאוש הבעלים, מ"מ אין האשה 'בעלת הבית' על המעות אלא בעלה, ולייאושו אנו זקוקים... והוא לא ידע כלל מכל דבר האבידה, נמצא שמצד הדין יש כאן חיוב השבה.

ב'פסק' זה רמז החזו"א, כי אין בידי אדם להתייאש, שהרי כל אשר לו אינו שלו אלא של הבורא יתב"ש, וא"כ איננו 'בעלי בית' להתייאש, ואין יאושו חשוב יאוש כלל, אין לו אלא להתחזק תמיד ולא ליפול ברוחו חלילה בשום פנים ואופן.

וכעין שכתב בספר 'מבחר הפנינים' לרבינו ידעיה הפניני (שער האמונה א) 'אמרו לחכם למה אין אנו רואים עליך סימן דאגה, אמר להם מפני שלא קניתי דבר ופקדתי ודאגתי עליו, והיינו שמעולם לא היה לי הפסד ואיבוד ממון וכדו' כלל, כי כל רכוש וחפץ שהיו ברשותי לא החשבתי כשלי, אלא כ'פקדון' בידי מאת הבורא יתב"ש, וממילא כשאבדתי חשבתי לעצמי - עד עתה נתנם השי"ת בידי, ועתה השבתי החפץ לבעליו, ומה לי לדאוג על הפסד דבר שאינו שלי.

ואבדה תקוות נפשי, וכבר אין לי כל מגום הן ברוחניות הן בגשמיות. אך 'לו חכמו ישכילו' להשליך כל יהבם על ה' בידעה שהוא עומד לימנם לעזרם בכל עת ועונה, אז תשלוו נפשו של אדם ותשקוט סערת רוחו.²

במראות הלילה - אף הצרה טובה היא ואינה נראית כ'צרה' אלא לשעה

בפרשתן (מו ב) 'ויאמר אלוקים לישראל במראות הלילה... אל תירא מרדה מצרימה...' וכן

תשרי תשכ"ה) בפסוק בפרשתן (מד כח) 'ויצא האחד מאתי ואומר אך טורף טורף', כי הזוכר תמיד את ה' אינו מתייאש לעולם, בידעו כי אף אם יארע לו רעה או איזה צרה אין זה מחמת שאירע 'מקרה' מעצמו ח"ו והורע מזלו וכיו"ב ממחשבותיהם של המתייאשים, אלא הכל נעשה בציווי הא-ל ב"ה וברוך שמו, והכל לטובה ולברכה שתתגלה לפניו בבוא העת. וזהו 'ויצא האחד מאיתי' - שהוציא מלבו ומוחו את הבורא האחד יחיד ומיוחד, לכן 'ואומר אך טורף טורף' - לכן נתייאש לומר הנה נטרפה

ב. כה כתב הגה"ק ה'חפץ חיים' (ח"ח עה"ת ריש פרשתן) על הפסוק (מה א) 'ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף', דהנה מאז באו האחים למצרים לשבור אוכל, היו מסובבים 'מלאים קושיות כרימון', על מה עשה ה' להם ככה, דבכל פינה שפנו שם לא היה אור במושבותם, תחילה 'ויתנכר אליהם' - 'וידבר איתם קשות', ואף הוסיף לחשדם כמרגלים, לאחמ"כ נוסף הציווי להביא את בנימין, ולבסוף נוסף להם פרשת ה'מטמון' ופרשת הגביע, אמנם כל 'מה נשתנה' האלו נתחווירו באחת, ונמוגו כאין וכאפס ברגע שהכריז יוסף 'הוציאו כל איש מעלי, ואמר להם אני יוסף, דבב' תיבות אלו יישב להם בפעם אחת את כל תמיהותיהם,

ואמר ה'חפץ חיים' שאף אנו מסובבים זה כאלפיים שנה בגלות המר הזה, עם 'קושיות סתירות ותמיהות' על כל הקורות אותנו בגלות המר הזה, אמנם לעתיד לבוא כשיכריז בורא עולם אני ה', יתיישבו כל ההדורים, והכל יבוא על מקומו בשלום, באשר יתגלו לעינינו טעמי וסיבת המאורעות - היאך היה כל מקרה וצרה אך ורק לטובתינו השלימה בחשבון מופלא ומופלג, ובאמונה זאת, שנדע כבר מעתה ש'אני ה'', יתיישבו לן כל הקושיות וממילא 'תו לא קשה מידי', וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר.

הנה רבות יישמע מפי הבריות לאמר, 'מה לי ולצרה הזאת' - להיות בצרה ולהושע ממנה לבסוף, והרי עדיף לן פי כמה וכמה שלא היינו נכנסים לעת הצרה כלל, והאמת יאמר כי הכל בחשבון ממעל. והרי לך, כי יעקב אבינו עבר צרת עשו צרת דינה צרת יוסף, עד שהוא בעצמו ביקש (מג יד) 'וא-ל ש-ד-י יתן לכם רחמים, ואיתא ברש"י ומדרשו, מי שאמר לעולם די, יאמר די לצרותי, שלא שקטתי מנעורי, צרת לבן, צרת עשו, צרת רחל, צרת דינה, צרת יוסף, צרת שמעון, צרת בנימין. ומכל המעשים הללו נכתבה התורה הקדושה, עד שלדידן אם ייפסק אפילו רק קוצו של האות ש' מתיבת 'עשו' במקום אחד מני רבות שנכתב עשו בתורה יפסל כל הספר... כי מאלו ה'צרות' נעשתה תורה שלימה. מעשה נורא הביאו בספרי קורות הימים על תלמידו של הרמב"ן שחלה את חליו האחרון, והלך הרמב"ן לבקרו, וכאשר ראה דכבר תקיף ליה עלמא, אמר לו - שמע בני לאשר אצורך, הנה בעולם העליון יש היכל קדוש הנקרא 'כסאות למשפט' ושם 'שכינה' נמצאת, על כן קח נא 'קמיע' זו אשר אתן לך כעת, עמה תלך לכל הממונים ותבקשם שיובילוך להיכל 'כסאות למשפט', שם תשאל מאת הבורא 'כמה שאלות עצומות שיש לי על הנהגתו יתברך עם עמו ישראל', וגם על מה נלקחת מהאי עלמא כה צעיר לימים, ויהי היום, וישב הרמב"ן ולמד אצל החלון, והנה נפתח החלון, ונתגלה אליו אותו תלמיד ואמר לו, בעלותי השמימה, בכל מקום שהראיתי את הפיתקא שמסרת בידי לא מנעו את דרכי, וכך עליתי מעלה מעלה עד אותו היכל אשר ציוויתני לילך שמה, אך מה אעשה שכאשר רציתי לשאול את השאלות והתמיהות שציוויתני לשאול, לא הוקשה לי מידי ולא היה לי מה לשאול, כי בעולם האמת רואים שאין כלל קושיות, והכל 'בצדק ובמשפט בחסד וברחמים' (הובא ב'משנה שכיר' אבות פ"ו ממה שראה בספר קדום).

וכבר היה הרה"ק מקוברין זי"ע (יסוד העבודה, הובא ב'תורת אבות' שבת אות קמא) אומר ש'קל אדון על כל המעשים' הוא התירוץ לכל הקושיות...

בשנת תש"ו ישבו כמה מתלמידי הישיבה (בגראסוורדיין) ושוחחו על מאורעות המלחמה הנוראה... תוך כדי דיבור נכנס הרה"ק ה'אמרי חיים' זי"ע, ניגש ושאלם על מה נסובו הדיבורים, הבחורים שתקו מפחד ומורא, נענה הרבי ואמר מצינו בתלמודא פעמים רבות (עי' שבת קכא, ב) 'מאן נימא דמתרצתא היא, דלמא משבשתא היא'. והנה, תיבת מא"ן נוטריקון א-ל מלך נאמן ומורה על האמונה בהשי"ת. והיינו כי מא"ן נימא - האומר (נימא פירושה 'אומר') בכל עת וזמן שהקב"ה

שנראה לו כי צרה קרובה, ומצעק במר נפשו על הרעה שנחתה לפתחו, וכולו אפוף וכפוף בעצבות ובמרירות. ובאמת 'נסתרים דרכי ה', ואותו פתי אינו יודע ומכיר שצרה זו גופא אינה אלא טובה גמורה (אלא שלע"ע מכוסה הטובה הטמונה כאן). והוא באווילותו וחוסר אמונתו מצטער ובוכה תחת לברך על הטובה הגמורה.

ובן כתב ה'רוקח' (סדר התפילה, הלל) לפרש את הכתוב (תהלים קיח ה) 'מן המיצר קראתי קה ענני במרחב קה', פירוש, מן המיצר קראתי - אל ה' - ראה נא ה' בעניי וצרתי, כי צר לי מהר ענני, ענני - ענה לי הבורא ית' שאני במרחב ולא בצר, אין כאן צר ומצוק, ורק בעיני בשר נראה הדבר כ'צרה', אבל באמת הכל 'מרחב' וישועה י.

ובן כתב הרה"ק ה'באר מים חיים' זי"ע (בר"ה א"י ויזבח) על הפסוק בפרשתן (מו א) ויזבח זבחים לאלוקי אביו יצחק, כי כמה מיני יסורים יש (עיי"ש, וראה עוד בספרו שש"ש

בפרשת ויצא מצינו שהקב"ה נגלה ליעקב אבינו במראות הלילה מה שלא מצאנו כן אצל אברהם ויצחק, ומבאר ה'משך חכמה' (בר"ה אנכי) כי בב' זמנים אלו היו פניו מועדות 'לרדת' לגלות לחוץ לארץ, מקום אימה וחשיכה גדולה, לכן נגלה אליו הקב"ה במראות הלילה דיקא, להראותו שאף בעת חשכת לילה ובגלות שוכן הקב"ה אצל עמו ישראל, וכמו שאמרו (מגילה כט.) גלו לכבל שכינה עמהם (עי' זוה"ק רי"פ שמות). ואף בחשכת לילה השכינה שוכנת בתוך בני ישראל. ומבאר לפי"ז את הקרא (תהלים כ ב) 'יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלוקי יעקב'. יענך ה' וישרה שכינתו עליך, אף ביום צרה כשתהיה בחשכת הגלות - כל חד וחד בחשכותו וגלותו, וישגבך אלוקי יעקב - מה שכבר התגלה ליעקב אבינו ע"ה שהקב"ה מצוי אף בחשכת לילה.

וזוהי דרך הישרה, שיגביר בלבו את האמונה התמימה שכל העובר עליו 'טובה' היא מאת ה'. ופעמים

קל נאמן הוא, הרי שמתרצתא היא, אדם זה מתורץ הוא, יש לו תירוצים וביאורים על כל הקורות עמו, בידעו שהכל משמים. אך דילמא האדם שהוא מלא בספיקות בכל הקורות עמו, כי אולי פלוני עשה לו כך ואלמוני נהג עמו להיפק, ואולי אם היה נוהג אחרת לא היו ייסורים באים עליו. אדם כזה הרי הוא משבשתא כי כל ימי חייו מלאים בשיבושים ואינו מבין מדוע כל זה בא עליו.

עוד ביאר הרה"ק בדברי חז"ל (הובא ברש"י פר' שמות א יב) שפרעה אמר 'הבה נתחכמה לו פן ירבה', רוח הקודש אומרת אתם אומרים פן ירבה ואני אומר כן ירבה, והיינו כי פרעה הוא היצר רוצה להרבות בבני ישראל את ה'פן' - הספיקות וקושיות באמונתם, כי ע"י הספיקות נוטה האדם מהאמונה התמימה, אבל 'רוח הקודש' אומרת 'כן ירבה' - יתרבה בקרב בני ישראל 'כן' שהוא לשון וודאי, ויאמינו בלי שום ספק והרהור.

ג. הגה"צ רבי יחזקאל אברהמסקי זצוק"ל היה מחבב מאד את דברי ה'משך חכמה' הללו, כי בהם שוכן אור האמונה בהשראת השכינה אף בעת הירידה והחשיכה, ובכל שנה בפרשת ויגש היה מרבה להציע דברים אלו לכל הבא בצל קורתו.

ובכלל, היה כסדר מעמיק בפירוש 'משך חכמה' לפרשה, והיה אומר שלימוד זה הרי הוא ה'עונג שבת' שלו. ד. שמע נא לדברי הרה"ק ה'שם משמואל' זי"ע (בפרשתן עמ' רצ"ט בר"ה אך לפי"ז) בפסוק בפרשתן (מה כז) 'וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אותו ותחי רוח יעקב אביהם', וביאורו, ד'עגלות' מלשון 'עיגול' כי אופני העגלה 'עגולים' הם, והנה, כל נקודה ונקודה שבעיגול אף בעת ירידתו למטה אינו נחשב 'ירידה' בתכלית, כי ירידתו זו היא עצמה תחילת עלייתו שנית, וחוזר חלילה (בסיבוב הגלגל). והוא רמז ומשל נפלא לכל אשר יארע לאדם בהאי עלמא - שכל ירידה אינה ירידה בתכלית, והחכם יראה בכל ירידה תחילת עליה, ויבטח בה' שהנה בוא תבוא עלייתו, וכן בעליה לא יתגאה לבבו כי הרי הוא קרוב ומסוכן לירידה, וזו עצה הנכונה לכל בר ישראל לשים כלל זה תמיד נגד עיניו, וזה מה שרמזו יוסף הצדיק ליעקב במה ששלח לפניו 'עגלות' להורות לו כי אף שיורד עתה לגלות המר - גלות מצרים והיא השורש לכל הגלויות הכלליות והפרטיות עד ביאת גואל צדק, אך ירידה זו אינה אלא כי אם לצורך עליה, וזהו אומרו 'את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אותו' - שירידה זו 'נשיאות' היא לו, וכראות יעקב את הרמז אשר שלח לו יוסף, הבין בעצמו שמחשבה זו גופא החזיקה את יוסף בכל שנותיו במצרים, ועל ידי זה נשאר 'חי' ולא מת תחת מללעות הייאוש, ומזה ותחי רוח יעקב אביהם - שמזה הירידה רק תבוא לו עליה.

לחם לפי הטף - פרנסתו לפי מה שענינו תלויות השמימה

בפרשתן (מו יב) 'לחם לפי הטף', וביאר הרה"ק ה'דברי ישראל' זי"ע, וז"ל. אמר אא"ז זצוק"ל, פירוש 'טף' הוא בלשון רז"ל לשון הסתכלות (עי' מגילה יד: ועיניו מיטייפי), והענין הוא, כי העיקר לפרנסה שיהיה האדם צופה ומצפה באמונה ובטחון לשמים. וזהו 'לחם לפי הטף' - לפי ההסתכלות לשמים, ומי שיותר מצפה לשמים יש לו יותר, כי עי"ז יש לו כלי יותר מוכן לקבל השפע ה'. עוד נראה לומר לפי הפירוש הפשוט בתיבת 'טף' כמשמעו, והוא, דהנה כתיב 'השלך על ה' והוא יכלכלך', היינו כמו התינוק שהוא אינו יודע כלל לדאוג על מזונותיו, רק משליך כל יתבו ומשאו על אביו ואמו, כך השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך. זהו ויכלכל... לחם לפי הטף - היינו לפי הנהגת הטף, היינו לפי הערך שהוא משליך יתבו על אביו שבשמים, כך והוא יכלכלך, עכ"ל.

ואפשר להוסיף במהות בטחוננו של התינוק באביו ואמו, שאף אינו מחשב לרנע אחד על אביו - מהיכן ישיג אביו פרנסתו, כי מה אכפת לו - מוכטח הוא שאביו ישיג מזונו מהיכן שיביאנו.

דרוש ג' ב), ובללו של דבר כי הכל לטובתו הנמורה של האדם, פעמים שהם יביאוהו לטובה אחרת, ופעמים שהם עצמם חלק מהטובה - כפי שנתגלה לאדם בסופו של דבר, כיו"ב היה כאן אצל יוסף שהמכירה עצמה הייתה ההבאה למצרים למען התמנותו למשנה למלך שם...

ובזה מבאר ה'באר מים חיים' את הפסוק 'אודך כי עניתני ותהי לי לישועה' (תהלים קיח), וצריך ביאור, שהיה לו לומר 'אודך כי הושעתני' כי מה יש להודות על ה'ענינו'. אלא, שדוד המלך הכיר שהענינו עצמו אינו אלא טובה גמורה ורחמים מרובים מאת ה', על כן אמר אודך - מודה אני לפניך, על כי עניתני - על העינויים שעברו עלי, והנני מודה לך עליהם כאדם המודה ומשבח על ישועתו, מתוך ידיעתי ואמונתי שהם עצמם טובה גמורה רחמים מרובים וחסדים מאת ה'. וזה ביאור הקרא כי יצחק מורה על מידת ה'פחד והיראה', שמשם מקור הדין והייסורים, ומשהכיר יעקב אבינו שכל תלאותיו אינן אלא טובה גמורה שמח שמחה יתירה, ויזבח זבחים לאלוקי אביו יצחק ל'פחד יצחק אביו' שהיא מידת הדין כי הכיר בטובה הגמורה שיש בעת החושך.

שמעתי מרב חשוב ת"ח מופלג שליט"א הדר בעי"ת בני ברק, שזהו פירוש בקשתנו 'זיהי רחמיך מתגוללים על עם קדשך' כי אנו מבקשים כמו שעד עתה הייתי בבריאות השלימה ומתפרנס ברווח וכיו"ב בכל העינים ועתה נתגלגל הגלגל למטה - הן ברוח הן בגשם, כך עתה יחזור הגלגל לעלות ממטה למעלה.

ה. מעשה באברך שנכנס אל רבו בקול תאניה ואניה, רבי קדוש, לבני ביתי הייתה עד עתה 'עבודה קבועה' אצל בעה"ב אחד, ומשם הייתה פרנסתי ופרנסת אנשי ביתי בהרחבה גדולה, אך זה עתה קיבלה 'מכתב פיטורין' ואני אנה אני בא... מנין יהא לנו לחם לפי הטף... שאלו הרבי, אמור נא, האם יש לך 'תיבת דואר' תלויה בפתח ביתך מבחוץ, האברך שלא הבין את השאלה - שלא ממין הטענה, נענה מפני הכבוד, אכן, יש ברשותי תיבת דואר, המשיך הרבי ושאל, האם מפעם לפעם הנך מקבל בה מכתבים וכדו', נענה האברך שעדיין לא הבין שייכות ה'דואר' לצרתו - הן, שאל הרבי אולי יודע מר מיהו ה'דוור' (הנושא את המכתבים ממקום למקום) המביא לפתחך את המכתבים, נענה האברך לא ולא, וכי מה איכפת לי מיהו המביא את הדואר, העיקר שהמכתבים מגיעים אלי... עתה נענה אליו הרבי בקול תמיהה ומדוע כל כך תתעניין ב'דוור' המביא לך את הפרנסה ממשלחו - זה הקב"ה בכבודו ובעצמו הזן ברחמי את הכל, מה איכפת לך מי יהיה שליחך מכאן ואילך.

ו. סיפר הגאון רבי שלמה מילער שליט"א, מעשה ביהודי מבני ארה"ק שאירס את בתו בשטומ"צ, הלה התחייב סכום נכבד לנדוניית בתו ולרש אין כל, ואפילו ל'מתנה' הראשונה כ'שעון' לחתן לא היו לו די מעות. בצר לו נכנס היהודי אל רבו ותינה לפניו, רבי קדוש, התחייבתי להשיא את בתי כמנהג בעלי בתים חשובים ואין בידי אף כפשוטים שבעם... יעץ לו הרבי שיקיים בעצמו 'הוי גולה למקום...' יסע לחו"ל ושם יקבץ מעות לצורך מצוות הכנסת כלה... פרץ היהודי בבכי מר כי לא הורגל בכגון דא, והיאך ישא פניו לעשות כן. אמר לו הרבי, הנסיעה עצמה אינה אלא 'השתדלות', וכל אשר ייעשה עמך אינו אלא בידי שמים... ויעש כן, נסע לחו"ל, נכנס לביהמ"ד, ואכן, שם פגש בו יהודי מתושבי המקום שלא ידעו ולא הכירו, בירכו ב'שלום עליכם' במאור פנים ושאלו למעשיו, ויספר האיש כי חננו ה' בבת וכעת גם ב'חתן' והוא עומד ותמה כדרך שתמהו חז"ל הקדושים כשפתחו במסכת 'קידושין' - כסף מנלן...

ויגש אליו - התפילה מתוך התעוררות הלב וקרבת אלוקים בריש פרשתן 'ויגש אליו יהודה'. כתב ה'רוקח' (הל' תפילה ס' שכב) המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה (יבמות קה:). וכשיחפוץ להתפלל ילך לפניו ג' פסיעות שכתוב ג' הגשות לתפילה. ויגש אברהם, ויגש אליו יהודה, ויגש אליהו. נמצינו למדים הגשה לתפילה מפסוקי 'ויגש', ע"כ. ולכאורה צריך ביאור, מהו 'ויגש' דכתיב גבי אברהם ואליהו, בשלמא גבי יהודה שייך ויגש, שהרי עמד בריחוק מיוסף הצדיק ובבואו לדבר אליו הוצרך לגשת אליו ולהתקרב אליו. אך מה הגשה שייך

וישאלהו האיש לכמה מעות נצרך מע"כ, במהירות עשה היהודי 'חשבון נפשו' ונקב בסכום הנדרש, הגדיל האיש עשות ויקראהו להיות אורח בביתו וקיים בו אש"ל בהידור רב. ויהי מחרת קראו המארח ומסר בידו את כל הסכום הנדרש לו לנישואי הבת... והאיש משתהה לו על שהצליח ה' דרכו וקרבה ישועתו לבוא...

לתקופת השנה אירס את בתו השנית, ועתה כבר לא חשש ולא דאג... שהרי דוד (פפטער) לו באמעריקא... ואכן כעבור כמה שבועות מחגיגת האירוסין נסע מיודעינו לארה"ב, מיד בהגיעו נקש על דלתי הבית המוכר לו מהעבר, ו... קיבל מבעל הבית ח"י (18) \$ טבין ותקילין... ויעמוד האיש דומם ותמה... ולשונו נעתקה מדבר מאומה, כי ל'נתינה' כזו לא פילל ולא מילל... שהרי חישוב לקבל כאן פעמיים ח"י אלפים, 'בעל הבית' שראה והבין את תמיהתו ובושתו פתח לבאר לו בטוב טעם ודעת, לא עשיר אני ולא בן עשירים, אלא שבשנה העעל"ט היה לי חולה ל"ע בביתי, ולרפואתו עמדתי והפצרתי בתפילות הרבה, ובאותו היום קיבלתי על עצמי שה'נצרך' הראשון שאפגע בו אשלים לו כל מחסורו, והנה אך גמרתי תפילתי פגעתני בך, ע"כ הקדמתך לשלום ושאלתיך על גודל הסכום הנדרש, וכפי שזכור לך לא נתתי לך את המעות על אתר, כי הלכתי לפתוח את כל ה'חסכונו' שהיו לי עד שהגעתי למלוא הסכום... ואכן, בזכות המצווה הזאת נתרפא החולה למעלה מדרך הטבע וישב לאיתנו... וה' 18 \$ שנתתי לך הוא הסכום שהנני נותן יותר מכפי יכולתי לכל המתדפק על דלתי למטרת צדקה. בשובו לביתו נענה האיש ואמר, עתה ראיתי בעיני בשר, כי כשנסעתי מתוך בטחון וסמיכה על ה' נעשתה מלאכתי מן השמים כי הקב"ה מושיע את החוסים בו, וכמו שאומרים משם הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע 'מי שחי באמונה ולבו בטוח באלוקיו, אז הקב"ה מושיעו באופן שלא יעלה על הדעת', ואילו משנסעתי מתוך סמיכה על בשר ודם ראה מה עלה בגורלי.

ואכן, כשיכיר כי אין כל מנוס אלא לבטוח בה' ייטב לו בזה ובבא, כה סיפר הרה"ק ה'דברי חיים' זי"ע, חותנו של הרה"ק ה'ישמח משה' מאוהעל זי"ע היה עשיר גדול, והיה הרה"ק סמוך על שולחנו בכל הצטרכויותיו, וכך עסק בתורה מבלי תת דעתו כלל על עניני עולם הזה. ביום מן הימים שבק חותנו חיים לכל חי והרה"ק מצא את עצמו עם בני ביתו מבלי משען ומשענה, ולא ידע לשית עצות בנפשו מאין יקח לפרנס אשתו ובניו... ואף כשרצה להתחזק ולהתעמק בלימוד התורה, לא עלתה בידו מדאגות הלב... בתוך אלו המחשבות עלה בדעתו שמנוחת נפשו הייתה באה לו אילו היו בידו עשרת אלפים רובל כסף כי אז היה מפקידם בידי אחד ה'סוחרים' שבעיר, שישא ויתן בהם ומקרה זו היתה פרנסתו ברווח. אבל עכשיו שאין לו עשרת אלפים ר"כ מאין תהא פרנסתו, מחשבות ודאגות אלו הטרידו את שלוות נפשו ועלו במוחו גם בכל עת שנתיישב לעסוק בתורה, עד שבאחד הימים בבואו לעסק בתורה ולא עלה בידו התחיל לבכות הרבה על שאין בידו להתחזק ומתוך הבכי נרדם על הגמרא, וירא בחלומו, שהוא נכנס לתוך חדר גדול ובראש השולחן יושב איש ועוסק בתורה, והלה הראהו להכנס לחדר הפנימי, שמע הרה"ק לקולו ונכנס לחדר השני, שם מצא איש עומד, והלה שאל אותו, הידעת מי הוא היושב בראש השולחן בחדר הראשון, ולא ידע, גילה לו האיש, הלא הוא האריז"ל, חזר הרה"ק לחדר הראשון וניגש אל השולחן, ובטרם שפתח פיו אמר לו האריז"ל, וכי כשיש לאדם עשרת אלפים ר"כ כבר איננו נצרך לטובת הבורא... הלא בין כך ובין כך צריך אדם לטובת הבורא שיוכל לאכול ולדבר וללכת ולחיות, וכשם שהבורא נותן טובות אלו להאדם כן יתן לו גם פרנסה אף בלי עשרת אלפים ר"כ... בתוך כך נייעור הרה"ק משנתו ונתיישב דעתו.

וכך ביאר הרה"ק רבי מאיר מפרימשלאן זי"ע (דברי מאיר עמו' פא) והרה"ק מרוזין זי"ע כי הנה אמרו חז"ל (קידושין פב.) טוב שברופאים לגיהנום, והיינו כי בתפילת העמידה תקנו לנו אנשי כנה"ג 'שמונה עשרה' ברכות, ופעמים יבוא הרופא וימעט אחת מהם והיא ברכת 'רפאנו', במחשבתו שאיננו נצרך ל'ברכה' ותפילה זו שהרי במעשי ידיו להתפאר הוא מרפא כל חולה, נמצא שהוא ממעט את ה'שמונה' ע' מי"ח (18) לטוב שהיא בגמטריא י"ז (17), וזהו 'טוב' שברופאים לגיהנום - כי מחשב ש'מסתדר' בכוחות עצמו (אז ער געבט זיך אליינס אן עצה)...

הרי מזרע האבות הנני, ובעת תפילתי מנענע אנוכי את החבל מלמטה, ובוה מתנענעים יחד כל העולמות העליונים, אם כן וודאי שתפילתי תעשה פרי למטה ושורש למעלה (עיי"ש האיך שמפרש את הפסוק בהאי מילתא)!

ולזאת יזכה בהתבוננות בדברי חז"ל על הפסוק (דברים ד ז) כי מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו כה' אלוקינו בכל קראנו אליו, ואיתא בירושלמי (ברכות פ"ט ה"א) מפרש רב שמלאי דלכך נכתב בלשון רבים - 'אלוקים קרובים', כי הוא קרוב אלינו בכל מיני קריבות, ומבואר שם, כי העבודה זרה נראית קרובה ואין רחוק ממנה, אך הקב"ה נראה רחוק ואין קרוב ממנו, 'נראה רחוק' - שהרי מהארץ עד לרקיע מהלך חמש מאות שנה, וכן הוא בין כל רקיע לרקיע... ראה כמה גבוה הקב"ה מעולמו, ואין קרוב ממנו - אדם נכנס לבית הכנסת ועומד מאחורי העמוד ומתפלל בלחישה והקב"ה מאזין את תפילתו, וכי יש לך אלוך קרוב מזה שהוא קרוב לבריותיו כמפה לאוזן.

ובגשתו לתפילתו יתבונן בדברי הרה"ק הקדושת לוי זי"ע (פרשת ויחי בד"ה או יבואר) כלשונו, 'כי ראוי לכל אדם שיחשוב הדברים ההם קודם כל תפילה, כי כמה מלאכים יש לבורא, וכל מלאך הקטן גדלו כשליש עולם, ואינו אלא כגרגיר החרדל לעומת אחד מאופני הקודש, וגדלו של 'אופן' עצמו כאין וכאפס לנוכח חיה

אצל אברהם אבינו ואלהו הנביא - כבואם להתפלל לפני ארון כל, הרי הקב"ה מלא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מיניה, ולהיכן הוצרכו לגשת ולהתקרב. וביארו צדיקים, שאין הכוונה רק להתקרב כגוף אלא בעיקר הכוונה שבבוא האדם להתפלל לשפוך שיח לאלוקיו לא ישאר לעמוד על עמדו אלא יעורר בעצמו את הידיעה וההרגשה שהנה הוא מתקרב אל ה' ומדבר אליו. ולכן ילך ג' פסיעות לחקוק כנפשו ידיעה זאת. וזה נלמד מאברהם ואלהו שאף קודם התפילה היו קרובים אל ה' ובערים באש הדבקות תמיד, ומכל מקום בגשתם לתפילה שבו ועוררו עצמם ועשו איזה פעולת התקרבות להתקרב אל הקב"ה ביתר שאת ועז.

ואל יאמר מי אנכי שאעמוד לפני מלך קל רם ונישא, הרי חוטא ופושע אני ורבות המריתי את פי יוצרי ובוראי, כיצד אעז פנים לעמוד לפניו להתחנן שיחנני ויטיב לי כזאת וכזאת. כי הנה כתיב בפרשתו 'ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני, ולמד מכאן הרה"ק מראפשיץ זי"ע (ורע קודש ויגש), שבא ללמדנו דרכים ועצות ל'תפילה', ראשית, שידע ויזכור את 'שרשו' שהוא מבני אברהם יצחק ויעקב, והרי כתיב 'יעקב חבל נחלתו' (דברים לב ט) כלומר, שהננו ממש כדוגמת החבל, שאף כשהוא ארוך מאד אם תנענעהו בצדו האחד יתנענע גם הצד השני, כיו"ב הרי אנו 'מקושרים בחבל' עם אבותינו הקדושים בקשר כל ינתק, וממילא ישיב האדם לעצמו, באיזה פנים שיש לי

ז. מספרים על יהודי שהיה זקוק לישועה גדולה, ונסע אל ה'חוז'ה מלובלין זי"ע, הניח לפניו פיתקא דרחמי וביקש מהרבי שיפעל עבורו ישועה במרום, אך החוז'ה לא ענהו כלל, כראות היהודי כי כן, והבין שאין זה בכדי, אלא מחמת שישועתו רחוקה, על כן הזכיר היהודי לרבי שהוא שאר בשרו, (באשר זקנתו וזקנו של הרבי הם 'שני בשלישי'), הרים ה'חוז'ה את עיניו הק' ונענה, 'נו, ס'איז א ווייטע קרבה' (קרבה זו רחוקה היא), ויצא היהודי משם בפחי נפש בפנים נפולות, בצאתו פגש את הרה"ק מראפשיץ זי"ע שהיה תלמיד חבר לרביה"ק ה'חוז'ה, ויספר לו את 'פרשת הקירבה' אשר דחאו הרבי, ייעץ לו הרה"ק מראפשיץ, הנה בעוד זמן מה יעמוד הרבי לתפילת המנחה, התייצב נא בסמוך למקומו, וכאשר יאמר הרבי בברכת 'אבות' - ואלוקי אבותינו, אלוקי אברהם, אלוקי יצחק ואלוקי יעקב, תלחש באזניו - 'נו, א ווייטע קרבה', שמע היהודי לקול ה'ראפשיצער' ואכן עשה כמדובר, כשסיים ה'חוז'ה את תפילתו פנה אל היהודי ואמר לו, האסט געפועל'ט (אתה כבר פעלת ונושעת לטובה), אך אמור נא לי, מי ייעץ לך לומר לי כזאת, האם לא 'רבי נפתלי'...

משוספרו הדברים לפני הגה"ק הגרי"ז מבריסק צוק"ל נענה ואמר, עדיין הצדק עם ה'חוז'ה, שאכן קרבה זו שהיתה בין היהודי ל'חוז'ה - על ידי שני בשלישי שבין זקניהם, קרבה רחוקה היא, כי 'קרבה' זו 'לרוחב' היא, אבל הקרבה 'ממעלה למטה' שיש לנו עם האבות - אברהם יצחק ויעקב, אף שהיא קרבה בת אלף דור נחשבת היא כ'קרובה', והסבר הדבר כפי שאמר הרה"ק מראפשיץ עצמו (ב'זרע קודש' המובא למעלה), שהננו מקושרים עם האבות ב'חבל', וכמו שהמנענע בחבל מלמטה הרי הוא מנענע את החבל עד שמי רום אף אם יהיה רחוק מאד משם, כך תפילתנו מנענעת ומעוררת את כוחם וזכותם של האבות הקדושים בגבתי מרומים, על כן שפיר יכול הוא לומר אלוקינו ואלוקי אבותינו שקרבה טובה היא זו.

ולשונו שלא לדבר בעת התפילה וקריאת התורה, הקב"ה ישמרהו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה, ויחולו עליו כל הברכות הכתובות בספר תורת משה רבינו ובכל ספרי הנביאים והכתובים, ויזכה לראות בנים חיים וקיימים, ויגדלם לתורה לחופה ולמעשים טובים, ויעבוד את ה' אלוקיני תמיד באמת ובתמים ונאמר אמן.

הנה איתא במס' יבמות (ו.) 'לא ממקדש אתה מתיירא אלא ממי שהזהיר על המקדש', והיינו מהקב"ה שמשרה שכינתו בבית המקדש - בשנים קדמוניות כשביהמ"ק היה קיים, וכהיום ב'בית מקדש מעט'... ואכן, רצון היוונים היה לסלק את השכינה מישראל, ולכן טימאו את השמנים העומדים להדלקת נרות המנורה, שהרי הם (נר המערכי) 'עדות לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל' (שבת כב:). והנה 'הזמן מבקש תפקידו' (לשון ה'שפת אמת' פר' פרה סוף תרמ"א), וכשם שבימים ההם נתן הקב"ה טמאים ביד טהורים כן בזמן הזה עלינו להרבות השראת השכינה בישראל. וכה דרש הצ"ח בימי חנוכה בקול חוצב להבות אש קודש (נדפס בדרשותיו דרוש לג), וז"ל. וא"כ בימים הללו ראוי ליתן לב לתקן כל הדברים הגורמים לשכינה שתסתלק מישראל, שזה היה כוונת היוונים. והנה בעוה"ר בעת הגלות אפס מקום להשראת השכינה כי חרב בית מקדשנו. אלא שהקב"ה ברחמיו השאיר לנו שארית, כדכתיב (יחזקאל יא טז) 'ואהיה להם למקדש מעט' - אלו בתי כנסיות (מגילה כט.), ושם השכינה שורה, ומבאר (שם) בחומר איסור הדיבור בביהכ"נ בעת התפילה עד שאין לך מורד במלכו של עולם בהיכלו ולפניו גדול מזה; והוא מטמא אויר הקדוש דוגמת היונים שטימאו המזבח, כי בזה הוא כמעמיד צלם בהיכל י"י.

מחיות הקודש, והחיות הרי הם כנגריר חרדל אל מול כסא הכבוד, וכולם 'אלו לאלו שואלים אלו לאלו ממללים - איה מקום כבודו להעריצו, ועליהם אומרים 'כולם אהובים... וכולם עושים באימה וכיראה רצון קונם...' ואילו האדם - קרוץ מחומר, אפשר לו לעמוד לפני ה' ממש - כמאמרם ז"ל (ברכות כח:)' דע לפני מי אתה עומד, ובידו לקרא אל אלוקיו בכל עת ובכל זמן, והנה ה' ניצב עליו, על כן כמה חובה וזכות עליו לנצל כוח זה להתפלל ולהעתיר לפני אבינו בשמים בכל עת ועידן.

ובך כתב הרמב"ן באגרתו הנודעת לבנו 'והסר כל דברי העולם מלבך בעת התפילה, והכן לבך לפני המקום ברוך הוא וטהר רעיונך... ובוה יהיו דבריך ומעשיך ומחשבותיך ישרים, ותפילתך תהיה זכה וברה ונקיה ומכוונת ומקבלת לפני המקום ב"ה'. נמצא יש בידינו הכמחה מפי אחד מגדולי הראשונים, שאם נכין את לבנו לתפילה נזכה לקבלת התפילות אצל ארון העולמים.

פרצות במקדש - ענין מורא מקדש והזהירות שלא לשוח בעת התפילה

הנה בעמדנו סמוך ונראה לימי החנוכה יש לנו להתבונן במעשיהם של יוונים שפרצו י"ג פרצות וחיללו את המקדש, שומה עלינו להתחזק בימים אלו לתקן את חילול ה'מקדש מעט' אשר ניתן לנו כמתנה מן השמים דוגמת בתי כנסיות ובתי מדרשות - להזהר בכבודם כראוי וכהוגן וב'מורא מקדש' - שלא לדבר בהיכלי התפילה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות - בעת התפילה וקריאת התורה, והנהרה בזה יזכה לכל הברכות כמו שבירכו ה'תוספות יו"ט' (במי שברך' שלו) הוא יברך את כל מי ששומר פיו

ח. נוראות כתב ה'חתם סופר' (דרשות, ח"ב עמוד שט:) וז"ל, הקב"ה ברחמיו וחסדיו השאיר לנו 'מקדש מעט' - בית הכנסת ובית המדרש' אם אנו נוהגים בהם קודש אזי הם עתידיים לקבוע בארץ ישראל (מגילה כט.) ויש להם גם עתה קדושת ארץ ישראל והתפללות נשלחות לשער השמים, אך אם ח"ו אנו נוהגים בהם בזיון ח"ו ומדברים בהם דברים בטלים וההבל של דברים בטלים הוא 'טמא' מתלבש בו שר של חוץ לארץ, והוא (שר זה) גם נעשה בעל הבית בבית הכנסת רח"ל, ומקבל התפללות ומכניסם אל החיצונים, והוי ליה כעובד עבודה זרה... עכ"ל.

ט. וכתב עוד הצ"ח ב'דרוש כ"ג' (לשבת שובה) וז"ל. מי שיש ביהכ"נ בעירו ואינו נכנס נקרא שכן רע, ואף מתפלל במקום זה באיזה בית (ואפילו) במנין, שאינו דומה קדושת בהכ"נ שהוא 'מקדש' והקב"ה מצוי בו, וכשאדם נכנס לבהכ"נ יצה"ר נעקר מלבו ודומה לקדושת ארץ ישראל והתפלה עולה למעלה במסילה העולה בית הא-ל, כי השר אין לו שליטה על אוויר בהכ"נ, משא"כ כשמתפלל בבית שחסר כל המעלות...

י. ואפשר ללמוד את חומר הענין, מעצם הדבר שאנו רואים עד כמה היצר משתדל בכל כוחו להכשיל בני האדם בחטא זה.

יא. ביום ב' ניסן תשכ"ו פרצה שריפה בבית מדרשו של הרה"ק רבי יעקב יוסף מסקווירא זי"ע (שנסתלק בב' ניסן תשכ"ח)

אדם יחיד לבית הכנסת, שמלאך המות מפקיד שם כליו, פירוש, דע"י שמדברים שיחות חולין באמצע התפלה גורמים שיוכל המלאך המוות להפקיד שם כליו ולגרום מוות לעולם רח"ל, ולכן כתיב ביה 'גדול עונו מנשוא' (בשע"ת לרבינו יונה, והובא במחבר קכ"ד ס"ז) מה שלא הובא כן בשו"ע לגבי שאר עבירות שבתורה, כי זה המדבר באמצע התפלה גורם ל'מגיפה' שימותו נפשות מבני ישראל וכוה הוא דומה ל'קין' שבו נאמר 'גדול עונו מנשוא' על שם שהרג את הבל אחיו, אף זה נחשב ל"ע בנוטל נפשות אחיו בני ישראל".

ובזוה"ק (ויקהל רה:) החמירו ב'איסור מוסף' שלא לדבר בעת התפילה ביום השב"ק, וב'כף החיים' (קנא ח) הביא את ביאור הדבר, כי אינו דומה 'השראת השכינה' בשבת לימות החול, וככל שתגדל השראת השכינה תגדל חובת הזהירות שלא לדבר בעת התפילה ולזלזל בשכינה הקדושה.

נוראות איתא בספר 'דרך משה' (והוא נספח ל'ספר הגן', ליום ט' - מחולק לפי ימי החודש) שחיבר אחד הקדמונים, לבאר מאמרם (ב"ק ס:): 'דְּבַר בעיר, אל יכנס

וכל ביהמ"ד נשרף כליל, מלבד חדרו של הרבי שהיה מתפלל בו [מנהגו בקודש היה להתפלל בחדר הסמוך לבית המדרש] ואף דלת החדר נשרפה רק בחציה החיצון שלצד ביהמ"ד (ובחציה הפנימי לא שלטה האש), באותו היום שוחח עמו (ידידו) הרה"ק רבי מרדכי שלמה מבאיאן זי"ע לנחמו על האבידה הגדולה, בתוך הדברים שאלו הרבי מבאיאן האם גם חדרו ניזוק מן השריפה, אמר לו הרבי מסקווירא, חדר התפילה לא ניזוק במאומה, ומיד הוסיף הרי שם לא דיברו מעולם באמצע התפילה...

וכבר איתא ב'אליה רבה' (קכד ס"ק יב) וז"ל. אוי להם שמשחיין בעת התפלה כי ראינו כמה בתי כנסיות נחרבו בשביל עוון זה עכ"ל.

מעשה באחד ששנים רבות לאחר נישואיו לא זכה להיפקד בפרי בטן, וכל פעולותיו והשתדלויותיו עלו בתוהו, ויהי כאשר כלו כל הקיצין נכנס אל חדר רבו ופרץ לפניו בדמעות שלישי ואמר כי אינו יכול לסבול יותר צער זה להיות עירי, נענה רבו ושאלו 'ידעתי כי לא באת אלי אלא מפני שאני רבך, אך זאת אשאלך, אם אגלה לך שמו של צדיק אחד שכל ברכותיו מתקיימות - האם תלך אליו להתברך מפיו', ויען האברך, וודאי שכן, אמר לו הרבי 'הבטחה יש מצדיק אמת מהדורות הקודמים, זה ה'תוספות יום טוב' שאמר, שהשומר פיו ולשונו מלדבר בעת התפלה יזכה לראות בנים חיים וקיימים' [וכן תיקן בזמן הגזירות בשנות ת"ח ת"ט להוסיף 'מי שברך' לאחר קריאת התורה בצפרא דשבתא למי ששומר פיו ולשונו שלא לדבר בשעת התפילה, שיזכה להתברך בהרבה ברכות וביניהן שיזכה לראות בנים חיים וקיימים], למותר לציין שהלה עשה כהוראת רבו ואכן נולדו לו תאומים לתקופת השנה, לימים אמר האברך, שבחייו עשה כמה וכמה 'טיפולים' שונים וקשים, אך 'טיפול' זה היה הקשה שבכולם... ואכן לא בכדי מתאמץ היצה"ר להכשיל את האדם בזה, כי הוא מהדברים העומדים ברומו של עולם.

יב. פעם שאל אחד את הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל אם להלכה ולמעשה מותר לצעוק על מי שמדבר באמצע התפילה [וכמו שנפסק בשו"ע (או"ח קכד ז) 'לא ישיח שיחת חולין בשעה שש"צ חוזר התפלה, ואם שח הוא חוטא, וגדול עונו מנשוא, וגוערים בו'], נענה הגרש"ז והשיב לו באם תראה חלילה רוצח לפניך - האם גם אז תשאל שאלה כזאת...

מעשה שהיה בעיר אוסטראה [כמה שנים בטרם הגיע מהרש"א לכהן פאר כמרא דאתרא, ושימש אז אחד מחכמי הדור כרב העיר], בימים ההם פרצה מגיפה נוראה בעיר ומדי יום ביומו היו מתים בחורים וגם בתולות זקנים עם נערים רח"ל, לנוכח 'עת צרה היא ליעקב' גזר הרב שיתכנסו כל תושבי העיר לביהכנ"ס בצום ותענית, ויתפללו אל ה' לקרוע ולבטל את הגזירה הנוראה, ובד בבד ביקש מכל בני הקהילה שאם יודעים הם על אחד מבני העיר שהרע מעשיו וחושבים שמא בעטיו באה עליהם הרעה הזאת, יבואו להגיד לו, כדי שיוכל לתקן את הצריך תיקון, ועי"ז ישוב חרון אף ה' מעליהם.

בלילה ההוא באו שני אנשים אל בית הרב, וסיפרו לו שפלוגי היושב לצידם בביהכנ"ס פסק לאחרונה מלבוא לביהכנ"ס, ועל כן התחקו אחר מעשיו ויראו שבחצות הלילה הוא קם משנתו ומדליק את הנר בעששית ויוצא לבדו אל היער הסמוך, ומסתמא עושה שם דברים ומעשים אשר לא יעשו ומי יודע אם לא בגינו סובלים כל אנשי העיר. הודה להם הרב, אלא שהוסיף לומר, שעדיין היהודי בחזקת כשרות עד אשר יתבררו הדברים לאשורם, ועתה אין כאן

וכבר אמר אחד מגדולי הדור, שמא תענו ותאמרו שהשמירה מלדבר באמצע התפילה זוהי גזירה שאין הציבור יכולים לעמוד בה, אען ואומר, על כל אלו הצרות (הבאים נסיכת הדיבור) אשר אנו שומעים חדשים לבקרים ה"י וכי אלו הגזירות יש ביד הציבור לעמוד בה... אמנם, אם נתחזק שלא לשוח מאומה בעת התפילה 'נוכל

עמוד' ויתבטלו מעלינו כל מיני חולי ומדווה, וכל הגזירות קשות ורעות יקרעו ויתהפכו עלינו לטובה ולברכה.

ובאמת כל הספרים מלאים מחומרת ענין זה, ולא באנו כאן אלא להביא מעט מעט מהרבה ישמע חכם ויוסף לקח משאר ספרים קדושים.

אלא ספק דלמיחש מיבעי, וצריך לברר את מעשיו עד תומם, ויצו הרב על האנשים שבלילה הבעל"ט כשישמעו קול רעש קימה מביתו יבואו לקרוא לו והוא ילך יחד עמם לאחורי האיש לבדוק מה מעשיו במעמקי היער. ויהי בחצי הלילה כששמעו השניים ש'החשוד' קם כדרכו ממיטתו מיהרו לקרוא למרא דאתרא שהגיע תיכף לשם, וילכו שלשתם לאחורי האיש ונכנסו בעקבותיו בעובי היער בחושך ואפילה, בתוך כדי הילוכם התחילו השניים לרעוד מרוב פחד, וכששינייהם דא לדא נקשן בקשו מהרב שיניח להם לחזור לביתם כי מתפחדים המה להמשיך בדרך סכנה זו, אך הוא נזף וגער בהם על שאינם מסיחים דעתם מצרכי עצמם כאשר חיי כל בני העיר נתונים בסכנה גדולה, ואיך לא יחרפו נפשם עבור אחיהם להצילם ולפדותם מבאר שחת בדרישה וחקירה על מה עשה ה' ככה להענישם במגיפה כזאת, ואכן, השניים התחזקו ברוחם והמשיכו ללוות את רבם וללכת אחרי האיש.

עד שהגיע האיש למחוז חפצו ועמד מלכת, עמדו גם השלושה במרחק מה והנה הם שומעים ש'החשוד' התחיל בעריכת תיקון חצות בבכיה נהי ויללה על חורבן בית המקדש, ולפליאתם שמעו עוד קול אחר הבוקע ועולה בבכי עמו יחד, וכה ישב ובכה לזמן מה ואח"כ שב על עקבותיו ויצא מן היער, בצאתו מן היער עיכבו הרב וגילה לו שעקב אחריו מפני החשש, אך עתה ברור לו שצדיק גמור הוא ורק הסתיר את מעשיו מעין רואים, אולם שאלה אחת לי, של מי היה הקול שבכה עמו יחדיו, בתחילה לא רצה ה'צדיק נסתר' להשיב על השאלה, ורק אחרי שגזר עליו הרב בגזירת מרא דאתרא שיגלה לו מי הוא, נענה וגילה, שזה היה קולו של ירמיה הנביא, כי זה לו עידן ועידנים שהוא עורך כאן 'תיקון חצות' וגרם בזה נחת רוח עצומה בשמים ממעל, עד שגמרו אומר לשלוח אליו את ירמיה הנביא שהיה מקונן בימי החורבן לבכות גם היום יחד עמו על חורבן בית מקדשינו ותפארתנו.

כשמוע כן הרב התחנן בפניו הרב - שירחם על בני העיר ויפעל לביטול המגיפה, שהרי יש לו עסק בנסתרות ובידו לשאול את ירמיה הנביא על מה יצא הקצף, ואיך הוא מעלים עיניו מצרותיהם ואינו פועל להשיב חרון אף ה', נענה הצדיק נסתר והשיב, שיבוא מחר לבית המדרש ושם יסביר להם הכל.

מיד מיהרו שני האנשים שליוו את הרב להודיע לכל בני העיר, שבבוקר בשעה היעודה חייבים כל תושבי העיר להתאסף בביהמ"ד ושם ישמעו את סיבת הגזירה הנוראה המרחפת עליהם ובמה עליהם לשפר מעשיהם, ויהי ממחרת הגיעו כולם לביהמ"ד אך האיש בושש מלבוא, לפיכך ציוה הרב שיתחילו להתפלל ולומר פסוקי דזמרה, לא עבר זמן רב והנה נכנס הצדיק הנסתר עטור בטלית ותפילין וכל מראהו אומר קדוש, וכאשר ראו אותו המתפללים התעלפו כמה מהם על מקומם, ונפלה במקום בהלה גדולה, אחר התפילה ניגש אליו הרב ותמה בפניו מה גרם לאנשים להתעלף, השיב האיש 'הלא עטור אני בתפילין ומקרא מלא דיבר הכתוב (דברים כח, י) 'וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך...' תמה הרב ושאל, גם שאר המתפללים היו עטורים בתפילין, ומדוע רק התפילין של מע"כ הטילו מורא ופחד גדול כ"כ... ויען הצדיק ויאמר, שלא נאמר 'ויראו ממך' אלא למי שנזהר בהם כראוי שלא להסיח דעת ולא להשיח בהם שיחה בטילה. גם תדעו שעל בני העיר ליזהר בכבוד בית הכנסת ולא לשוח שם דברים בטלים ובפרט בעת התפילה, וזוהי סיבת המגיפה שתקפה את העיר... על שמשוחים באמצע התפילה ללא חת, ואכן, רק מחמת זה הפסקתי באחרונה לבוא לבית הכנסת שבכאן. אמנם, אם תקבלו עליכם מהיום והלאה להיזהר באיסור זה לא ישמע עוד שוד ושבר בגבולם, וכך הוה, שתיקנו תקנות קבועות שלא לדבר בביהמ"ד, והמגפה נעצרה. לימים חרטו על כותלי ביהמ"ד לדורות עולם את כל סיפור הדברים כהווייתו, ואיך ניצלו מן המגיפה על ידי שקיבלו על עצמם להשגיח ולהקפיד ביותר שלא לדבר בעת התפילה, ובכל עת שהגיע אורח לבית הכנסת שלא ידע מגודל הקפדתם שלא לדבר בביהמ"ד ובפרט בעת התפילה היו המתפללים מוליכים אותו אל הטבלא ומבלי שיפסיקו בדיבור הראוהו את הכתוב בטבלא, וישמחו כי ישתוקו.

באר הפרשה - ויגש

לחזור שלא לדבר בבית הכנסת בעת התפילה שום דיבור קל חוץ מן התפילה, כי כשמדבר דברים בטלים דומה כמי שמדבר עם המלך והופך פניו ממנו, ואומר: אדוני המלך אי אפשי לדבר עמך, רק אדבר הפצי ובוה הוי דוחק רגלי השכינה ח"ו, ואף שאר העם המתפללין בכוונה תפלתן, גם בן יוכל להיות שלא תקובל ח"ו תפלתם בעוון האחרים. ומכל שכן בשעת חזרת הש"ץ ובשעת קריאת התורה שצריך לשמוע דברי הש"ץ, כי הוא דוגמת משה שעמד בהר סיני והשמיע הדיבור מפי הגבורה לישראל, עכ"ל.

לאיך הביא בדרך משה' (שם) ב'מידה טובה מרובה' שהשותק בעת התפילה יזכה לאריכות ימים ושנים כי תיבת שיבה עולה בראשי תיבות ש'תיקה י'פה ב'שעת ה'תפילה י'. ומסיים שם בזה הלשון, וגדול כח

נוראות כתב הרה"ק ה'עבודת ישראל' זי"ע (אבות פ"ה) שהשה בעת התפילה גורם שלא יקבל קוב"ה את תפלת 'כל' המתפללים באותו בית הכנסת, ונמצא שהוא מוזק בידים וחב לאחריני. וז"ל, ולא נצחה הרוח את עמוד העשן - הענין הוא, כי בית המקדש של מטה מכוון כנגד בית המקדש של מעלה, וכשהקיטור עשן עולה לבית המקדש של מעלה נתקבל ברעוא קדם קוב"ה, ומזה בא השפע לכל העולמות. אבל כשהרוח היה מפזר את העשן לא עלה למעלה (וזהו הנס, שמעולם לא ניצחה הרוח את עמוד העשן), והנה, כתיב (יהזקאל יא, טז) 'ואהי להם למקדש מעט'. אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל (מגילה כט.), ובודאי שכל ביהכ"נ וביהמ"ד (בעולם הזה) מכוון כנגד ביהכ"נ וביהמ"ד של מעלה, והתפילות עולין למעלה לבית הכנסת ולבית המדרש של מעלה (המכוון כנגדם), לכן צריך

יג. כה כתב הרה"ק 'בעל התניא' זי"ע ב'אגרת הקודש' (פכ"ד) וז"ל. על כן שליחותיהו דרז"ל קא עבידנא, לגזור גזירה שוה לכל נפש, שלא לשוח שיחה בטלה משיתחיל הש"ץ להתפלל התפלה עד גמר קדיש בתרא, שחרית ערבית ומנחה, והעובר ע"ז בזדון - ישב על הארץ ויבקש מג' אנשים שיתירו לו נידוי שלמעלה, ושב ורפא לו, ולא חל עליו שום נידוי למפרע כל עיקר, כי מתחלתו לא חל כי אם על המורדים והפושעים שאינם חוששים כלל לבקש כפרה מן השמים ומן הבריות על העון פלילי הזה, וגם דוקא כשמדברים בזדון בשאט נפש, ולא על השוכח או שנזרקו מפיו כמה תיבות בלא מתכוין, שאין צריך התרה כלל, ובוחן לבות וכליות אלקים צדיק, הטיבה ה' לטובים ולישרים בלבותם, עכ"ל.

יד. ז"ל הרה"ק מדעברעצין בספרו שו"ת 'באר משה' (ח"ו סוף סימן קח) אספר מעשה נורא שאני בעצמי הייתי עד רואה, ועדין ארכבותי דא לדא נוקשות בהעלותי על ליבי. פעם דרש אאמו"ר הגה"צ זצ"ל (הרה"ק רבי אברהם שנהרג ע"י המרצחים בכ"ו סיון תש"ד) דרשה גדולה בשבת קודש, בעניין עניית אמן ואמן יהא שמיה רבא, ובתוך הדברים הזכיר מליצת רבינו הרמ"ק שהר"ת של שתיקה יפה בשעת התפילה הם אותיות שיבה, ומי שנזהר בדבר ועונה אמן ואמן יהא שמיה רבא זוכה לשיבה טובה, ואמר שמכלל לאו אתה שומע הן (אבל אינו רוצה להוציא מפיו מה הכוונה להיפך)...

למחרת בבוקר היה רעש גדול בביהכנ"ס, כי אחד מהשומעים דרשתו סיפר שבאותו הלילה חלם שעומד לפני בית דין של מעלה, ויצא דינו לחיוב (אף שהרגיש שהוא בחלום, הבין שכונתם להשאיר נשמתו שם ושלא יקיץ משנתו חס ושלום). והתחנן לפניו שעדין לא הגיעה ל'שיבה' ולמה יקנס בדין קשה, והשיבו לו ששח שיחה בטילה בתוך התפילה ולא ענה אמן ואמן יהא שמיה רבא. השיב לפני הבי"ד של מעלה שלא ידע מחומר האיסור, אז התרגז עליו אחד מיושבי הבי"ד, ואמר לו, איך אתה אומר כזה, והרי הרב שלכם דרש בשבת זו מענין זה, ואמר בשם הרמ"ק שהשותק בביהכנ"ס ועונה אמן ואיש"ר זוכה לשיבה ומכלל לאו אתה שומע הן... ואתה עצמך היית בדרשה זו, ואיך אתה אומר שלא ידעת מחומר הענין, הבטיח האיש לפני בית דין של מעלה שילך ויודע לכל בני הקהילה מה שנעשה עמו, ויזהירם מכאן ואילך בענינים אלו. אז יצא נקי מלפני הבית דין של מעלה, ויהי לחרדת אלוקים, עכ"ל.

ויש לבאר הענין, בגודל נחיצות עניית אמן יהא שמיה רבא עד שאמרו חז"ל (שבת ק"ט): אריב"ל כל העונה אמן יהא שמיה רבא מברך בכל כחו קורעין לו גזר דינו... רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן אפילו יש בו שמץ של עבודה זרה מוחלין לו. בדרך משל למלך ששלח להודיע לבני העיר הרחוקה שביום פלוני יבוא אחר כבוד בעירם, מיד החלו בהכנות גדולות לקראת בואו של המלך... מיום ליום גברו ההכנות וההתרגשות, ויבוא היום המיועד הופיע המלך בהדרתו עם פמלייתו הנכבדה, והכל יצאו לקבל פניו מתוך זעקת 'יחי המלך... יחי המלך...' לפתע נפל מאיזה מקום מטר של חצץ אבנים על ראש המלך... הכל נבהלו, ושוטרי המלך פתחו בחיפוש ומצאו כמה נערים ופוחזים שהם

עוד, ויתנו כמתג ורסן עדיים לבלום את פיהם בבית הכנסת מלדבר דבר של חול ושיחה בטילה, עכ"ל"י.

איתא בהגהות לספר 'יש נוחלין' (פרק אזהרת התפילה אות יב) לאביו של השל"ה הקדוש, וז"ל. והאלוקים [לשון שבועה היא] בכל העבירות לא ראיתי בהנה לרוע, כי מה יתרון לבעל הלשון, דבשאר העבירות הגופניות, כגזל וכעריות וכמאכלות האסורות וכיוצא בהן, יצרו מתגבר עליו ומחטיאו לפעמים לרשע, לפי שנפשו של אדם והנאות מחמדתן ומתאוה להם וכו', אבל בזה אין יצרו מתגבר עליו וכו', ועוד בזה העבירה בהכרח הוא חוטא ומחטיא אחרים, כי לא תעשה ביחדי כי אם בשנים, שנים מן הפחות שבהם, וא"כ חטא הרבים תלוי בו, והיותר מר לי מר, שהוא מזלול בכבודו יתברך ויתעלה בפרהסיא בתוך קהל ועדה, ובאותן השעות הקדושות עצמן המיוחדות וקבועות להלל ולשבח... עכ"ל (עעו"ש אריכות דברים בזה).

התשובה שיוזכה לעצמו ומוזכה לאחרים עמו¹ (מבואר שם, דהיינו ע"י שיעור אחרים שלא לשוח בעת התפילה) וזדונותיכם נעשה לכם כזכיות ונכרא לכם מלאכי רחמים ותגרמו חיים לכם ולבניכם אחרים בטוב ובנעימים אמן, עכ"ל"י.

איתא בספר 'ווי העמודים' (פרק י') וז"ל... מזה ילמד כל איש ואשה שיושבים בבית הכנסת... שאין לדבר שום שיחה בטילה (ומכ"ש) בשעת התפילה או קריאת התורה שלא לדבר דבר של חולין ובעונותינו הרבים עד מתי יהיה זה לנו למוקש שבכל עיר ועיר אין יכולין למחות בעם, ונעשה להם כהיתר בעונותינו הרבים. ווי להם ווי לנשמותיהם ואיך יעלו תפילותיהם למעלה, והיא מלוכלכת במיני הצואים ואין קטיגור נעשה סניגור, על כן מן הראוי שכל קהילה וקהילה מקום אשר דבר המלך מלכו של עולם ורתו מגיע, יעמידו אנשים על זה, אשר ישניחו באיזמים רבים על המדברים², ויביישו אותם ברבים, ובה נראה כבוד ה' בארץ. וכל העם ישמעו ויראו ולא יזדון

זרקו את האבנים, אין צורך לומר שמיד הוכנסו הללו תחת סורג ובריח, ונקבע משפט ליום פלוני, בהגיע המשפט פתח ה'קטגור' את דבריו בטוב טעם ודעת והרחיב בגנות מעשיהם של הנערים ועל הכל כי 'מרידה במלכות' הייתה כאן... והיה נראה כי אין ל'סנגור' מה לענות, מה עשה הסנגור, הביא את ה'מנהל' של 'בית החינוך' שבו למידים הילדים וכה אמר, ברור לי שמעשיהם של הנערים לא היה בכוננת זדון אלא מתוך משובת נעורים עשו כן ולכן אין להחשיבם כמורדים במלכות, וראיתי כי העדים מעידים שבשעה שהכל זעקו 'יחי המלך' גם הנערים הצטרפו בזעקתם בעוד ליל 'יחי המלך... יחי המלך...' ובוודאי שזריקת האבנים לא הייתה אלא משובת נעורים. ולדין הדברים אמורים, כי פעמים האדם נכשל בעונות, כל אחד בשלו... והמצטרף לענות עם הציבור 'יהא שמיה רבא מברך...' הרי לנו הוכחה שאינו 'מורד במלכות שמים' ח"ו, וכל מה שנכשל אינו אלא בפיתויי היצר אשר גבר עליו, ולא מתן מרידה עשה כן, ולכן קורעין לו גזר דינו, ומוחלין לו אפילו על ע"ז.

טו. והעיקר שיהיה גם הוא בעצמו שלא לעבור על האיסור החמור, כי א"א שהוא יזהיר אחרים או אפילו רק את בניו הקטנים והם יראו שהוא עצמו עומד ושח דברי הבל וריק באמצע התפילה. ידוע מליצת העולם, כי פעם עמדו אב ובנו הנער שהיה כבן י"ג שנה ויום אחד, אמר האב לבנו, הנה בעזהש"ית בזה הלילה הינך נעשה 'גדול' ותכנס ללגיונו של מלך בקבלת עול תורה ומצוות... מהיום עליך לגשת לכל 'תפילה' כראוי וכיאות, לעמוד במקום אחד ולהתפלל בכובד ראש וחלילה מלשוח שיחה בטילה באמצע התפילה... שמע הבן, סבר וקיבל... בהגיעם לביהכ"ס וכבר החל הבעל תפילה בהתלהבות קודש 'הודו לה' קראו בשמו'... והנה רואה הבן שאביו עדיין מדבר כל מיני שטויות עם 'חבריו' ל"ע... ניגש הבחור'ל אל אביו ושאלו, אבי מורי שליט"א, מתי יחול יום ה'בר מצווה' שלך...

טז. כה היה אומר הרה"ק רבי ייבי זי"ע (ספר 'מורא מקדש') בפסוק (שמות יד יד) ה' ילחם לכם - ויערוך מלחמתכם, ומתי, כאשר ואתם תחרישון - בעת התפילה.

יז. ולזה הושיבו בביהכ"ס שבאלכסנדריה שבמצרים 'זהבין' בפני עצמן 'נפחין' בפני עצמן וכן שאר בעלי אומנויות (סוכה נא:), והטעם ביאר ב'פרדס יוסף' (מילואים והערות לפר וירא) כי כל אומן שונא בני אומנותו (תנחומא בראשית ח) וממילא לא יבואו לשוח ולדבר בביהכ"ס שהרי הם שונאים זה את זה...

יח. להלכה למעשה מביא ה'כף החיים' (סימן קנא אות ח) בשם החיד"א, שמי שאינו יכול לעמוד בזה עדיף לו שלא להתפלל בציבור, אלא ישב בדד בביתו ויתפלל ביחידות ולא יחלל את מקדש אלוקים, והדברים נוראים.

ובוראי מדה טובה מרובה היא, שע"י הזהירות מלדבר בבית הכנסת בעת התפלה, יוסיפו לנו ימים ושנות חיים, זרעא חיא וקיימא, זרעא די לא יפסוק ודי לא יבטול מפתגמי אורייתא בכריות גופא ונהורא מעליא, כן יהי רצון לנו ולכל ישראל, אמן.

אעלך גם עלה – כל העליות ברזחניות ובגשמיות באים לאדם מתוך התגברות על נסיון

בפרשתן (מה ג-ד) 'ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו', כתב הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (ויגש תרל"ו, תרמ"ג) שהאחים 'נבהלו מפניו בראותם על פניו את הקדושה הנוראה שקנה בהיותו בגלות מצרים, אז נבהלו ובושו, באמרם אם עלה ונתעלה כל כך במצרים - 'ערוות הארץ', על אחת כמה וכמה היה מתעלה אילו היה נשאר בבית יעקב אבינו, לזה אמר להם יוסף 'אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי', מלשון יישר בוחכם שמכרתם אותי, כי דייקא מתוך ישיבתי בטומאת ערוות הארץ, אחר שעברתי נסיונות וקשיים, היה בידי לעלות מעלה מעלה במעלות קדושים וטהורים, יותר ממה שהייתי עולה בישיבתי בסמיכות לאבינו הקדוש.

ובפרט תכתב זאת לדור אחרון כי ידועה קושיית ה'חתם סופר' זי"ע (פר' ויחי ד"ה ויהי ימי יעקב) על הא דאיתא ברש"י (מה יד) שבשעה שנפגשו יוסף ובנימין בכו זה על צווארו של זה – כל אחד על המקדש שנבנה בחלקו של אחיו שעתידי ליחרב, ולכאורה צריך ביאור דלפי החשבון אותו היום שבת היה (שהרי ביום האתמול כתיב 'וטובה טבח והכן' ואיתא במדרש שאותו היום ערב שבת היה (בר"ר צב ד), והאיך הותר להם לככות ולהצטער בשבת קודש (עיין סימן רפ"ח ס"ב ובט"ז שם). ומבארים שבאותה שעה ראו שני האחים ברוח קדשם שעתידי ליחרב הבית, ואף לאחר כב' אלפי שנות גלות עדיין יתחזקו בני ישראל 'במסירות נפש' – לעבוד את ה' באמונה ובכייטחון כבוראם, ובכל מיני עבודות, ויעמדו בנסיונות קשים ומרים למען שמו באהבה, לכן 'בכו זה על צווארו של זה' – בכיה של שמחה, על עבודת בני ישראל אפילו במצב כזה... ובכ"י זה או שפיר מותרת אף ביום השבת קודש (כדאיתא בט"ז הנ"ל) י"ב.

והעיקר שלא יביט על העבר אלא יקבל על עצמו בכל יום ויום – מעתה הנני פותח בהתחדשות חדשה, אנש לעבוד את קוני המחכה ומצפה לבואי

יט. חיבה יתירה נודעת לימי ההסתרה והנסיונות, וכבר אמרו להמליץ על דברי רש"י בפסוק (מו ב) 'ויאמר יעקב יעקב הנני', וברש"י 'יעקב יעקב' לשון חיבה. והקושיא מפורסמת דהרי השם 'ישראל' בבחינה גבוהה יותר מ'יעקב', דידוע, שבזמן שישראל עושים רצונו של מקום נקראים 'ישראל', וכשאינם עושים רצונו נקראים 'יעקב', ואם כן כשחפץ ה' לקראו ב'לשון חיבה' הוה ליה למימר 'ישראל ישראל', אלא, משל למלך שיצא למלחמה עם צבאו, תוך כדי הקרב ראה אחד מהלוחמים שהשונאים מתקרבים למלך ועומדים להזיקו, נלחם בהם החיל במלחמה עקובה מדם עד שהציל את המלך מידם, בעת הקרב הקשה התלכלכה כל כתונת החיל בדם, בחזרם לארמון המלוכה, קרא המלך לחיל זה וינטלו וינשאו מעל כל השרים, והעניק לו כתונת זהב, ואת הכתונת המלוכלכת בדם ציווה להניח ב'בית גנזיו', בכל עת מצוא היה המלך שמח עמו בשמחה גדולה ובאהבה יתירה, אך זכרון האהבה לא בא למלך מראיית בגד הזהב אשר הוא לבוש בו כעת, אלא מאותו בגד המוכתם בדם, והנמשל פשוט, כי חיבת ה' לעמו באה אך ורק מהמלחמה בזמנים הנמוכים המכונים 'יעקב', ולא מזמני ה'אורה' המכונים 'ישראל'.

כ. פעם נכנס אל הרה"ק ה'לב שמחה' זי"ע בחור והלה קונן בפניו כי מצבו הרוחני גרוע עד מאד, נענה הרה"ק ואמר, הנה יוסף הצדיק היה נעלם מעיני אביו כ"ב שנה, עד שיעקב חישב ש'טרוף טורף יוסף', אחר ככלות כ"ב השנים ונפגשו יחדיו האב והבן, וראה זה פלא, כי לא מצינו ששאל יעקב את יוסף, איך עברו עליו כל כ"ב השנים, היכן היה ומה היו מעשיו, ולא עוד אלא שה'רמב"ן' (בראשית מה כז) סובר (בשונה מרש"י הק) שעד סוף ימיו לא ידע יעקב 'ממכירת יוסף', והדבר פלאי, אלא, כך היא דרכם של אבותינו הקדושים שלא לדבר ולא לחשוב כלל על העבר. כמו כן, אתה, תשכח מכל רוע מעלליך, והתחל בעבודת ה' מכאן ואילך בלא שום חשבונות, וה' יהיה בעזרך.

נוראות למד הרה"ק ה'לב שמחה' זי"ע מדברי הירושלמי (פאה פ"ח ה"ח) שרבי יוחנן וריש לקיש הלכו לרחוץ בחמי טבריא, בדרכם פגע בהם עני וביקש מהם נדבה, אמרו לו, כשנחזור מהמרחץ ניתן לך. משחזרו מצאו אותנו מת [כי אדהכי והכי גוע מרעב], אמרו לא זכינו לטפל בו בחייו, נטפל בו במיתתו, כאשר טיפלו בו מצאו עליו כיס מלא דינרין עי"ש. והלימוד ממעשה זה, כי הבה נתבונן מה יעשה אדם מן השורה בראותו שגרם לעני למות, הרי היה מתמלא

אלו, ובוה יוכל עמוד בנסיונות הטורפים אותו יום ויום...^כ ואל יחר אפך בעבדך - עיקר גדולתו של אדם כשהוא מושל ברוחו שלא לכעוס

בפרשתן (מד יח) 'ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר נא עבדך דבר באזני אדני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה', ומבאר הרה"ק האגרא דכלה' והנה איתא בגמרא (פסחים סו:): 'כל הכועס, אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו ואם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו', וזהו שאמר יהודה ליוסף - כל מה שמינו אותך

כולו צער ומכאובים אבל ובכי על עוון הרציחה וכולו אומר ויאוש... לא כך היא דרכם של אמוראים, כי אינם מביטים אלא על העתיד - מה יש בידם לעשות מכאן ואילך. והנה, אם לא היו מתחזקים לטפל בו לאחר מיתה היו נשארים באבלם וצערם לעולם - כאילו שהם גרמו למיתתו, ובאמת בזכות הנהגתם שפנו לטפל בו במיתתו זכו לגלות שלא היו אשמים במיתתו כלל, שהרי תלוי עליו כיס מלא דינרין, והוא אשם בעצמו שלגודל קמצנותו העדיף למות כשכיס מלא מעות בידו... וזו עבודת האדם להסתכל אך ורק על העתיד בלבד, ולא ירבה לחשוב ולהצטער על העבר, ואז יוכח שהכל לטובה.

פעם ישב אחד מבניו של הרה"ק רבי דוד מקשאנוב זי"ע [בנו של הרה"ק רבי חיים מצאנז זי"ע] בחדר החיצוני של זקינו הרה"ק מצאנז, וחזר על דברי תורה ששמע מאביו משמיה דהרה"ק מצאנז, לפתע יצא ה'דברי חיים' מחדרו ושאל את הנוכחים במה הם עוסקים, השיבו ואמרו שהם שומעים דברי אלוקים חיים שיצאו מפ"ק, נענה הרה"ק מצאנז ואמר אני אגיד לכם 'תורה', כתיב בפרשת צו (ו י), 'אש תמיד תוקד על המזבח' - אש - פייער, תמיד - שטענדיג, תוקד - זאל ברענען, על המזבח - על לבו של אדם, דהיינו מקום זבחתו (לעולם תדלק ותבער אש על גבי המזבח שבתוך פנימיות לבו), לא תכבה - אף לאחר שנכשל בחטאים ועוונות, לא יתן לעבירה לגרום לכיבוי ההתלהבות שבלבו, אלא ימשיך בעבודתו, וזו כל התורה כולה...

כא. בטרם פטירתו של הגה"צ רבי דוד אופנהיים זצ"ל רבה של העיר פראג, שאלו אותו תלמידיו על מי הוא נוטש את צאן מרעיתו, כמבקשים לדעת מי האיש הראוי למלאות את מקומו אחריו לשמש כרב העיר הגדולה לאלוקים 'פראג', נענה הרב והשיב 'ודלמא רבי מאיר הוא', סתם ולא פירש, ולאחר כמה שעות עלתה נשמתו השמימה, וכל בית ישראל בכו את השריפה אשר שרף ה'.

לאחר ימי ה'שבעה' התאספו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר ודנו למי היתה כוונת רבם למנות כממלא מקומו, כי מדבריו שאמר קודם פטירתו 'ודלמא רבי מאיר הוא' נראה שרצה למנות חכם ששמו 'מאיר' שישב על כסאו, אך לאחר שחפשו בכל העיר הגדולה וערי הסביבה לא מצאו תלמיד חכם גדול ששמו 'מאיר' שהוא ראוי לאותה איצטלא.

בלית ברירה החליטו לפרסם דבריו האחרונים שאמר קודם פטירתו, והאיש שיהא בידו לפענח ולהסביר עומק כוונתו ישב תחתיו על כס הרבנות, אולם גם לכך לא מצאו תשובה ומענה המתקבל על הדעת, עד אשר הגיעו לעיר יאמפלע הרחוקה, שם שימש הגאון רבי יחזקאל לנדא זצ"ל בעל ה'נודע ביהודה' ברבנות, וסיפרו לו את דבר המעשה אשר הם תמהים לפירוש דברי הרב, מיד ביאר להם ה'נודע ביהודה', שהרי אמרו חז"ל (שבועות לג.) 'רוב גוססים למיתה', ובני העיר שראוהו שהינו גוסס אמרו שהוא עומד למות על כן שאלוהו מי ימלא את מקומו ברבנות, לזה בא הרב לומר להם שלא ייתאשו מן הרחמים, כי אף ש'רוב' גוססים למיתה, מ"מ לכו נא בשיטת רבי מאיר שנותן מקום גם לחשוש למיעוטא (יבמות סא:): ומיעוט גוססים אינם מתים, ואל תביטו עלי כמי שכבר מת. וייטבו דבריו לפני טובי העיר ויקראוהו לשמש ברבנות בעיר הגדולה פראג, והוא אכן קיבל על עצמו את המשרה ומילא את מקומו של הגר"ד אופנהיים זצ"ל.

ואמרו ללמוד מזה גודל מדת האמונה והבטחון שהיתה לגדולי ישראל, דאף בשעה שחרב חדה של מלאך המות היתה מונחת על צווארו לא מנע עצמו מן הרחמים, ולא עוד אלא כאשר שאלו אותו מי ימלא את מקומו לא ראה לנכון להשיב להם, כי האמין שהוא עתיד לקום ממטת חליו ולהמשיך להנהיגם בנחת לאורך ימים, ומכאן תשובה

ויעיין בפתיחת אגרתו של הרמב"ן הכותב תתנהג תמיד לדבר כל דברך בנחת לכל אדם ובכל עת, וזוה תינצל מן הכעס, שהיא מידה רעה להחטיא בני אדם. והאמת שדבר זה מן העבודות הקשות שבמקדש והרבה כוחות נפש צריך לכך. ובחשיבות מידה זו של להתנהג במתינות ולא לבוא לכלל כעס, יש לנו ללמוד מדבריו של יעקב אבינו בשעה שבירך את ראובן בנו, שאמר לו שמה שלא זכה ראובן בתור בכור לכהונה ומלכות, אין זה מחמת עבירות ועוונות, אלא כי היה 'פחו כמים' כי היה נחפו וכועס ועל כן הורידו אותו מגדולתו. ואף בראשית 'פרקי אבות' שהוא המדרך לעליה בסולם העולה בית קל פותח התנא 'הוי מתונים בדין', וכפי שביאורה הראשונים שהכוונה שכל אחד ואחד יהיה מתון בעצמו ולא ימהר לכעוס ולדון את חברו על מעשיו, אלא להתנהג בנחת בדיבור במעשה ובמחשבה לכל אדם ובכל עת.²²

למלך כי חכם ונביא אתה, אמנם אם 'יחר אפך בעבדך' הרי תסתלק ממך הנבואה וגם החכמה ותשוב להיות 'כמוך כפרעה' – שלא תהיה במעלה רמה מעל פרעה ויורידו אותך מן המלכות...²³

ואכן, מידת הכעס היא מידה רעה עד למאד, וכך איתא ב'יעב"ץ' (הובא בקובץ כרם שלמה סכת תשמ"ג ע' לד) שאפילו אם פוסקין לו לאדם גדולה ושררה מן השמים מורדין אותו מגדולתו על ידי הכעס. וזוה מבאר את הפסוק (מד יח) 'ויאמר... ואל יחר אפך בעבדך, כי כמוך כפרעה', וברש"י 'חשוב אתה בעיני כמלך'. וצ"ב, מה נתינת טעם יש בזה שהוא חשוב הוא כמלך בעיניו שלא לכעוס. אלא ביאורו, כי דייקא מי שעלה לגדולה ונעשה למלך, יש לו להזהר במשנה זהירות שלא לכעוס, שמא יפסיד את מלכותו בזה הכעס

ניצחת כנגד היצר הרע הטוען לפניו שכבר אבדה תקוותו והוא כ'רוב גוססין למיתה' מחמת רוב עוונותיו, וכבר נסתם עליו הגולל, ישיב ליצרו 'חי וקים' אנוכי, ואף אם נראה שיכשל שוב מחמת טענת 'רוב', לא יפול ברוחו אלא יחשוש למיעוטא, ובודאי יזכה לסייעתא דשמיא בכל דרכיו.

ובזה פירשו באופן אחר מה שאמרו 'תנא לא רבי מאיר' שמו אלא 'רבי נהוראי' שמו, ולמה נקרא שמו 'רבי מאיר' שהוא מאיר עיני חכמים בהלכה, שעל ידי שיטתו דסבירא ליה 'חיישינן למיעוטא' הרי הוא מאיר עיני חכמים בכל מצב, כלומר שידעו שלעולם לא אפסה תקוות אנוש, וכל עוד הנר דולק אפשר עוד לתקן, ויתפוס עצמו ב'מיעוטא' שבידו להתחזק ברוחו ויהיה ה' בעזרו ללכת בטח בדרך האמת.

כב. איתא ברמזי תורה בשו"ת מאיר נתיבים (מקץ), וז"ל ויגש אליו יהודה וגו', וקשה מה לשון 'בי', גם לשון 'נא' קשה שאינו אלא בקשה (וכאן הרי ניגש לדבר עמו קשות) ומהו 'ואל יחר אפך' אדרבה יחר ויחר... גם כי כמוך כפרעה בכ' הדמיון מיותר. ונראה עפ"י מה שקבלתי ממורי הבעש"ט שסגולה נפלאה לבטל הכעס לומר הפסוק (תהלים קי"ט ט) 'במה יזכה נער את ארחו לשמור כדברך' היינו לכוון השם הקדוש היוצא מראשי תבותיו, וינצל מן הכעס. נמצא לפי זה, אף שכל כוונתו של יהודה הייתה לעורר מדנים וכעס עם יוסף, אעפ"כ מצד עצמותו היה רוצה לבטל כעסו (של יהודה) - שלא יבא לכלל כעס באמת שכבר האריכו חז"ל בגנות הכעס (עיי' זוהר בראשית כז:). ובא בכח סגולה זאת להסיר הכעס מלבו שלא יהיו פיו ולבו שוין בזה, ע"כ הוסיף תיבות אלו בי, נא, אל, כפרעה, שיחדיו עולים בראשי תיבות זה הפסוק - במה יזכה נער את ארחו לשמור כדברך והבן (הובא בבעש"ט על התורה ויגש הערה ו).

כג. פעם ניגש אל הרה"ק רבי מרדכי שלמה מבאיאן זי"ע בערב יום הכיפורים לעיתותי ערב איש אשר היה ידוע כמאריך בשיחה... (בלשון נקיה, וכפי הנקרא בפי הבריות נעכס גדול, פעגע) הלה דיבר ודיבר ודיבר, והרה"ק ישב והקשיב לקולו, משסוף סוף הלך לו שאלו בני הבית את הרבי, וכי לא מצא לו זמן לדבר את שטויותיו אלא בעיוה"כ ברגע האחרון, אמר להם הרבי בדברי הרמב"ן הללו - תתנהג לדבר כל דברך בנחת לכל אדם - אפילו פעגע כזה, ובכל עת - אפילו בעיוה"כ לעת ערב... מעניין לעניין, מנהגו של הרה"ק משינאווא זי"ע היה שלא להפסיק כלל בדיבור באמצע שהעביר את הסידרא שנים מקרא ואחד תרגום והקפיד על כך ביותר, ולא היה מדבר כהוא זה אפילו לדברים הצריכים לו. פעם אחת ניגש אליו יהודי בעל לב נשבר וקשה יום - ובאותה העת עמד הרה"ק בסיום הפרשה ממש, ולא נותרו לו אלא כמה פסוקים, היהודי הלז שאל מעמו משהו והרה"ק הפסיק תיכף והשיבו במאור פנים ובחביבות. לאחר שהלך האיש נגשו אליו המקורבים ושאלוהו, רבינו, עד כאן. הרי היה הרבי יכול לבקש ממנו שימתין כמה רגעים וכבר היה מסיים את הפרשה, אך הרה"ק לא הבין כלל את דברם, ואמר להם, אין לעכב את בעל ה'לב נשבר' אפילו לרגע מועט...

ה'אדם' שבו 'מת' היה בזמנים אלו. והנה פרעה שאל את יעקב כמה ימי שני חיך, ויענהו יעקב, ראה נא והביטה 'ימי מגורי' – שגרתני בזה העולם הם שלושים ומאה, אבל לא ייאמר עליהם 'ימי חיי', כי ימי חיי אינם אלא 'מעט ורעים' שלדאבון לב לא מלאתים כראוי (ראה נא את ענוותנותם של אבותינו כי מי לנו כיעקב שהתורה עצמה מעידה עליו 'ויעקב אשי תם יושב אוהלים' וכן נממן י"ד שנה בשיבתם של שם ועבר מבלי שינת לילה אחת במוטה) ב.

צום העשירי - התעוררות לקראת צום עשרה בטבת

עומדים אנו סמוך ונראה לצום 'עשרה בטבת', אשר בו אנו מתאבלים על ה'אתחלתא דפורענותא'^ב, שביום זה החלו האויבים את המצור על העיר ירושלים והמקדש אשר בתוכה, ומשם נסללה דרכם עד לחורבן

ימי שני חיי - למנין ימיו ושנותיו ייחשב רק הזמן שניצל לתורה תפילה ומעש"ט

בפרשתן (מו-ח-ט) ויאמר פרעה אל יעקב כמה ימי שני חיך, ויאמר יעקב אל פרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה מעט ורעים היו ימי שני חיי ולא השיגו את ימי שני חיי אבותי בימי מגוריהם. והתמיהה ידועה, כי פרעה לא שאלו רק על 'ימי חיי' ומדוע השיב על 'ימי מגורי'... ועוד מדוע על ימי שני חיי אמר מעט ורעים, ומבאר המלבי"ם (בפרשתן) כי ה'חיים' נחשבים להמנות בשנות חיים רק כפי שהוא ממלא את ימיו ושנותיו בעבודת ה', כי החי חיי הרגש לבר - שאוכל ושותה ומהלך הנה והנה אינו אלא כבהמת, כי כיו"ב ממש נראים ימי חיי הבהמת... ואינו נחשב חי באדם ואינם אלא ימי 'מגוריו' בעולם הזה, לא ימי 'חיי' שחלק

כד. בדרך משל ומליצה מספרים על בחור עלם חמודות שלא הלך לו בשידוכין... כי אביו היה אדם מגושם ביותר, ולא אבו הבריות להיות קרובים אליו בקרבת 'מחותן'... עד שבא אחד השדכנים והבטיח לסדר את הענין, מה עשה, פנה אל אבי הנערה והציע לו את הבחור, ומשהגיע אבי הבת לברר אודות טיבו של אבי הבחור אמר לו ה'שדכן' שכבר איננו בין החיים... מששמע כן אבי הבת לא המשיך לברר אודותיו כי מה לו ולמתים אשר כבר אינם אתנו בזה העולם, ונגמר הדבר בכי טוב. משהגיעו למסיבת ה'לחיים' בגמר השידוך וירא אבי הכלה כי יושב לו מאן דהו על שולחן ה'מזרח' ועושה כמעשיו של ה'זולל וסובא'... בצורה מביישת מאד, וישאל אבי הכלה את המסובים, מי הוא זה ואיזהו האיש היושב לצדי, ויענו כל העם יחדיו הרי זה 'מחותנך' החדש אבי החתן המהולל בתשבחות.... ויקצוף האיש ומיהר לשאול את השדכן 'למה רמתני' לאמר לי שאבי החתן איננו חי, שחק השדכן ותמה בפניו, וכי לזה (חיים מגושמים של אכילה ושתיה גרידא ותו לא מיד) 'חיים' יקרא...

כה. ויבואר עפ"י דברי הרה"ק רבי מאיר מפרימשלאן זי"ע, שפעם ערך אביו עליית נשמה וראה שעומד אברך צעיר לצד יהודי זקן, את האברך כינו בשם 'זקן' ואת הזקן כינו בשם 'ילד', ולתמיהתו וכי לזה ייקרא 'עולם האמת', ביארו לו כי דייקא מפני שכאן הוא 'עולם האמת' כינו אותם כן, כי זה האברך מילא ימיו המעוטות בתורה ועבודה ונמצא שכל רגע מהם נחשב לו כ'שנות חיים' שנתרבו למנין גדול, אבל זה הזקן לא מילא את ימיו כלל, וכשנחשוב את ימי חיינו לא יעלו בידנו אלא ימים מועטים כשנות חיים של ילד קטן ביותר.

ובזה ביאר את הקרא (בראשית מא א) 'ויהי מקץ שנתיים ימים' ויהי - לשון צער, כי צער גדול הוא שמקץ - בסוף ימיו של האדם נתגלה שכל מנין ימיו ושנותיו אינו אלא שנתיים ימים ולא יותר, כי רק את אלו מילא בתורה ותפילה... כו. משל למה הדבר דומה לחולה שנסתלק מהעולם אחר מחלה נוראה, והנה ה'אבלים' ישבו ודנו אימתי היה היום הקשה ביותר מכל ימי החולי, זה אומר כה וזה כה, עד שבא הרופא ואמר להם, 'לא כדברי זה ולא כדברי זה', אלא הרגע הקשה ביותר היה ב'תחילת קינון המחלה' בגופו של החולה, כשהוא עצמו עדיין לא הרגיש מאומה, וכבר אז כילתה המחלה כל חלקה טובה אשר היה בגופו, כמו כן, הדברים אמורים לגבי 'מחלת היצר הרע' שתופס את האדם בחכתו ומתחיל לרחקו מ'דרך התורה והמצוה' מעט מעט, באופן שהאדם עצמו אינו מרגיש בזה כלל, עד שבפתע פתאום ימצא האדם את עצמו 'רחוק רחוק' מה' ותורתו, על כן יזהר וישמר מ'מלך זקן וכסיל' זה, לכל יהא מאוחר מיד. (אף שאין דרכי תשובה ננעלות לעולם, מכל יקשה הדבר שבעתיים אחר שנשתרש בחטא).

ועוד, כל אדם באשר הוא יעשה ביום זה 'חשבון הנפש' על ה'אתחלתא דפורענותא' שלו עצמו, דהרי זה וודאי שביום הכנסו לעול תורה ומצוות היו כל רצונותיו ושאיפותיו להעמיד הנהגתו כצדיק וקדוש, אלא שבאיזה מקום היה לו 'אתחלתא דפורענותא', ומשם... על כן יתבונן בזו העת היאך להעמיד 'גדרים וסייגים', לחדש ימיו כקדם. ואילו זה שאינו מבין וחושב שכל צרתו הוא מ'אתחלתא דפורענותא', הרי הוא דומה לאותו אחד שחזר מדרך

'תענית חלום' הריהו נוגע לענין 'עתיד' - להמתיק החלום שלא יזיקנו, שפיר יש להתענות עליו אף בשבת, כי עונג הוא לו שמתענה לבטל את הצרה העתידה לבוא עליו. ולכן, ב'תשעה באב' שה'תענית' באה כאבל על ה'עבר', אכן אין הזמן גרמא - בשבת קודש להתענות, מה שאין כן ב'עשרה בטבת', שנוגע הדבר ל'עתיד' שהרי בזו השעה דנים בכי"ד של מעלה האם לבנות הבית בשנה זו אם לאו - מותר ונצרך להתענות אף בעצם יום השבת, דברים הללו יש להם לעוררנו - בכל מעשה ופעולה בזה היום, שנדע שעתה הוא העת להשות את הכף על כל העם, ועל השכינה הקדושה החפצה לשוב למקומה.

עוד כתב ה'חתם סופר' זי"ע (ויחי ד"ה ויהי ימי יעקב, דרשות רנב, ב כד"ה ועד"ו) לפרש את דבר הכתוב (זכריה ח יט) 'צום הרביעי וצום החמישי יהיה לששון ולשמחה', דלכאורה יקשה וכי הצום גופא 'יהיה' לששון ולשמחה, היה לו לכתוב 'יום הצום ייהפך' לששון ולשמחה, אלא, כי הגה לעתיד לבא לא יהיה לנו צער ומכאוב הן ברוחניות הן בגשמיות, ואז נשכיל לשמוח בימי הצום - בצער ומכאוב שעברו עלינו בימי הגלות המר, והם אשר העלנו ממדריגה למדריגה וזה גופא 'יהיה' לעתיד לבוא ששון ושמחה.

יהא רעווא מן קדם אבוהון דבשמיא, שיוכנו לאמונה טהורה ולכל השפע הרב הבא ממנה, ובקרוב ממש נזכה שצום החמישי וצום העשירי יהפכו לנו לששון ולשמחה בירושלים הבנויה אכי"ר.

בית אלוקינו, כתב ה'חת"ם סופר' זי"ע (תורת משה, סוף דברים (עמו' קפו) דרשות, ח' טבת תקפ"א), כי הגה ה'אבודרהם' (הובא ב'בית יוסף' סי' תק"ג) דרש מהכתוב (יחזקאל כד ב) 'בעצם היום הזה' - שאם היה אפשר שיצא עשרה בטבת בשבת היו מתענים אפילו ביום השבת קודש, והעניין צריך ביאור, כי הלא ביום זה לא היה כי אם תחילת המצור על קרתא דשופריא, ועד שתי שנים ומחצה עדיין לא נחרבה העיר, ומדוע ידחה ה'צום' את השבת, בשעה שב'תשעה באב' - היום שחרבה עירנו ושם בית אלוקינו בפועל, אין מתענים אם חל ביום השבת קודש.

מבאר ה'חתם סופר' זי"ע כי באותו יום שבו היצר מלך בכל על ירושלים של מטה, באותו היום התכנסו מקודם לכן אף בבית דין של מעלה לדון בחורבן המקדש וגלות ישראל הללו מיימינים והללו משמאילים, ואכן נגמר דין בית המקדש לכליון ושריפה, וזהו חומרת יום זה, כי נחשב כמו שביום זה נחרב כבר הבית שהרי כבר 'נגמר דינו'.

והנה 'כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב בימיו' (ירושלמי יומא ה.), נמצא שבכל שנה ושנה נתחדש החורבן, וזהו בכל שנה בהגיע יום עשרה בטבת, שאז התחיל למעלה משפט החורבן, כמו כן בכל דור ודור, יושבין בית דין של מעלה ונוזרין החורבן של כל שנה ושנה, והנה בעוד ענין מצינו שמתענים אפילו בשבת, והוא 'בתענית חלום', והטעם, דאף שעל דבר שנוגע רק לענין ה'עבר' אין להתענות בשבת קודש, מכל מקום

ארוכה, ובהכנסו לביתו ראה שמטעם הממשל סגרו (ביתקו) לו את המים מביתו, ומעתה אין לו מים לשתות או לרחוץ, ובצער הרב החל לנהוג אבל בכל שנה באותו היום בו חזר מדרכו וראה את ה'ניתוק', ופשיטא ששטות גדולה היא הנהגה כזאת, שהרי באותו 'יום שמועה' לא אירע ולא כלום, אלא כבר לפני ימים אחדים בהיותו על אם הדרך...